

Mialenko V. V. Financial anxiety manifestation in Ukrainians depending on life satisfaction self-rating

The conditions and psychological peculiarities of interconnection between the financial anxiety and self-rating of life satisfaction are analyzed in the article. Drawing to a certain boundary (poverty or wealth) can cause difficult emotional complexes, of which individual is not always aware and does not always reflect. It has been proven that the high level of attitude to economic paternalism and dissatisfaction with subjective economic status can provoke obsessive processes and anxiety. Most often intensification of anxiety can be caused by mismatch and incongruence of psychological-financial claims and their realization in individual's life. Dissatisfaction with one's own life, understanding that some important goals can not be achieved, feelings connected with foregone benefits and lost opportunities are also frustrating for the individual and intensify his/her anxiety. Deeply psychological problem of a poor person lies in no-correspondance of his/her unconscious aspirations with the real socio-economic status. Low level of anxiety and lack of obsessive symptoms are peculiar to respondents with low level of economic paternalism, which can be described as socially mature. Their processes of testing external and internal realities are rather structured and constructive. Some problems in the economic sphere of activity are not accompanied by obsessive feelings.

Key words: financial anxiety, self-rating of life satisfaction, economic paternalism, subjective economic status.

© **Мяленко В. В.**

Г. В. Сергійчук

**ІННОВАЦІЙНА АКТИВНІСТЬ І СОЦІАЛЬНИЙ ОПТИМІЗМ:
ПОШУК ТОЧОК ПЕРЕТИНУ**

Стаття має пошуковий характер і присвячена виявленню взаємозв'язків між інноваційною активністю та соціальним оптимізмом. Загальним завданням був пошук таких соціально-психологічних чинників, які сприяли б конструктивній інноваційній активності особистості. Розглянуто підходи до визначення інноваційної активності особистості, зроблено огляд досліджень соціально-психологічних чинників інноваційної активності. Індивідуальний/соціальний оптимізм особистості пропонується розглядати як важливий чинник інноваційної активності особистості. Відзначається здебільшого декларативний характер вивчення цього чинника. Звертається увага на проблему виявлення найбільш сприятливого рівня оптимізму для ефективної інноваційної активності особистості. Зроблено висновок, що оптимізм та інноваційна активність мають у своїй феноменології схожі риси, зокрема схильність до ризику і спрямованість у майбутнє. У ході проведеного пілотного дослідження зафіксовано істотну відмінність між індивідуальним і соціальним оптимізмом особистості.

Ключові слова: інноваційна активність, психологія інновацій, оптимізм, соціальний оптимізм.

Проблема. У нинішній час інновації є обов'язковою умовою суспільного поступу. Людський чинник в інноваційному процесі відіграє все більш важливу роль. Конструктивна інноваційна активність людини – передумова позитивної соціокультурної динаміки, політичної стабільності та економічного розвитку, тому актуальність психологічного вивчення проблем інноватики, розвитку інноваційної культури та інноваційної активності особистості й усього суспільства не викликає сумнівів. Психологія інновацій вимагає дослідження психологічної сутності інноваційної активності, виділення притаманних інноваторам рис, визначення тих чинників, які спонукають до такої активності.

Вивченість питання інноваційної активності особистості значно поступається рівню дослідженості інноваційної активності організацій в економічних дисциплінах. В офіційній державній статистиці сьогодні використовують різноманітні показники інноваційної активності галузі економіки або адміністративної одиниці (наприклад: частка підприємств, які застосовують новітні розробки у виробництві). Інноваційну ж активність особистості розглядають переважно в контексті так званої сфери інноваційного виробництва. Тож різні підходи до окреслення *інноваційного* в суспільстві визначають різні напрями розгляду інноваційної активності особистості. Найчастіше інноваційну активність пов'язують з діяльністю працівників підприємств, залучених в інноваційний процес (часто суто за формальним критерієм). Акцент при цьому робиться на активності особистості у виробничому процесі. Найбільш уживані терміни – “інноваційна активність працівника/робітника/співробітника” [1].

Значна кількість досліджень присвячена аналізу інноваційної активності педагогічних працівників. Проте все ж такі педагогічний напрям занадто вузько орієнтований у розумінні інноваційної активності особистості. Інноваційна педагогічна діяльність, як правило, визначається як процес створення та засвоєння педагогічних інновацій [2; 3].

Досить поширеним підходом є також пов'язування інноваційної активності лише суто з підприємницькою діяльністю. Витоки такого підходу традиційно пов'язані з дослідженням інновацій економічною наукою. Діяльність підприємця характеризується як привнесення ним прогресу, оскільки поширення нововведень є основоположним для економіки.

Інноваційну активність можна визначати і через форми організаційної культури. Її розглядають як якості персоналу організацій з новітніми формами організаційної/менеджерської культури. Такі організації протиставляються традиційним бюрократичним [4].

Отож можна говорити як про те, що інноваційне виробництво у найбільш широкому значенні спрямоване на виробництво людини і суспільства, так і про те, що інноваційна активність особистості не обмежується сферою трудової зайнятості [5].

Мета статті: визначити зміст поняття “інноваційна активність”, виокремити соціально-психологічні чинники, які сприяють конструктивній інноваційній активності особистості; з’ясувати характер поєднання двох ключових предметів дослідження – соціально-психологічних чинників інноваційної активності і впливу оптимізму на активність особистості, зокрема інноваційну.

На нашу думку, інноваційну активність можна визначити як прояв активності особистості, що спрямована на інновації, їх упровадження в найширшому розумінні. При цьому така активність має передбачуваний (задекларований) результат – оновлення власного життя і життєдіяльності суспільства. До кола понять, які є найближчими до поняття “інноваційна активність”, належать такі: “неадаптивна активність”, “надситуативна активність”, “наднормативна активність”, “пошукова активність”, “громадянська активність”, “альтруїстична активність” та ін.

Прояв інноваційної активності можливий у різних аспектах людської життєдіяльності і репрезентується як у соціально позитивних, так і соціально негативних формах. Ця активність може мати зовнішні (інноваційний вплив на сферу природи та соціокультурну сферу) і внутрішні (інноваційний вплив на внутрішній світ людини) прояви. Можна припустити, що інноваційна активність особистості може бути стійкою і нестійкою, конструктивною і деструктивною, мати високий, середній і низький рівні свого прояву. Інноваційна активність особистості часто пов’язана з ухваленням нестандартних рішень, які руйнують усталені стереотипи і приводять до якісних змін. Вона характеризується високими ризиками, інтелектуальною самостійністю, відповідальністю особистості, невизначеністю й непередбачуваністю щодо результатів упровадження інновацій тощо.

Аналіз досвіду емпіричних досліджень інноваційної активності особистості показав, що її вивчають найчастіше непрямим способом, переважно через самооцінку респондентами власних психологічних рис [6]. Результати досліджень показують багатомірність проявів інноваційної активності, у вибірках простежується досить чітка диференці-

ація респондентів за рівнем “інновативності”. Проглядаються також значущі зв’язки різних проявів “інновативності” з іншими психологічними рисами особистості.

У соціальній психології інновацій досліджують такі аспекти інноваційної активності: роль соціально-психологічних і психологічних чинників інноваційних процесів та готовність до нововведень; соціально-психологічні портрети різних категорій реципієнтів інновацій; соціально-психологічні характеристики інноваційної настановленості; соціально-психологічні аспекти подолання бар’єрів при просуванні до нового; співвідношення інноваційних здібностей із креативністю; особливості стратегічного планування і управління інноваціями, впливу креативності особистості на її вміння орієнтуватися в інноваційній ситуації; особистісні риси, що виявляються в ситуації “інноваційного ризику”, і пов’язані з ними перспективи персонального “мистецтва інновацій” тощо.

Які ж психологічні риси найбільшою мірою притаманні інноваторам?

Емпіричні дослідження психологічної готовності до інновацій дали змогу виділити соціально-психологічні типи в діапазоні від “активних реформаторів” до активних супротивників реформ. Дослідження А. Л. Журавльова свідчать про багатофакторну природу інноваційності і необхідність диференційованого оцінювання психологічної готовності різних соціальних категорій громадян до соціальних інновацій [7].

П. В. Лушин виділяє такі особистісні характеристики агентів ухвалення інноваційного рішення: упевненість (функція володіння повною інформацією про наслідки ухвалення рішення), готовність до ризикування (функція володіння інформацією про ймовірний розподіл наслідків вибору тієї чи тієї альтернативи), невизначеність (функція неможливості визначення імовірності настання певного наслідку рішення або складність щодо з’ясування приблизної імовірності). При цьому дослідник наголошує, що інновація – це процес перетворення невизначеності в ризик [8].

Пітер Меррілл вважає, що в групі новаторів має бути розподіл ролей, у новатора ж одинака ці ролі повинні не лише гармонійно поєднуватися, а й у ході інноваційного процесу змінювати одна одну. Він виділяє: 1) творців (що створюють можливості); 2) провідників (котрі реалізують шлях від можливості до рішення); 3) розробників (що застосовують рішення на практиці); 4) виконавців (які впроваджують рішення). Ці ролі, ключові для інноваційного процесу, збігаються з його етапами [9]. Звідси випливає, що однозначно судити про соціально-психологічні чинники інноваційної активності не можна, тому що

різні етапи інноваційного циклу вимагають від особистості різних якостей інноватора.

У зв'язку із цим актуальним є також вивчення загального інноваційного потенціалу особистості (ІПО). Дослідження Ю. О. Власенко показують наявність кореляційного зв'язку між показником субшкали “локус контролю життя” і показниками здатності до активно-перетворювальної інноваційної діяльності й позитивно-диференційованої оцінки змін. На думку автора, це свідчить про зв'язок успішної інноваційної активності з переконанням людини в тому, що вона здатна контролювати своє життя, вільно приймати рішення і реалізовувати їх. Відповідно, пасивно-приспосувальний і негативно-генералізований типи реалізації ІПО можуть визначати такі особистісні характеристики, як переконаність, що життя невідкладне свідомо контролю, що свобода вибору ілюзорна і безглуздо щонебудь загадувати на майбутнє (фаталізм).

Чим вищі показники успішної реалізації ІПО в процесі організації людиною власного життя, чим більш позитивно-генералізованою людиною оцінює зміни, що відбуваються з нею, тим більше емоційно насиченим, цікавим здається їй життя, тим осмисленіше її сьогоднішнє [10]. Опосередковано можна стверджувати, що у високому інноваційному потенціалі завжди є оптимізм.

Дослідження Н. М. Лебедевої і О. М. Татарка показало, що трифакторна структура ставлення особистості до інновацій є практично універсальною для різних груп респондентів. Цю структуру утворюють: 1) креативність; 2) готовність ризикувати заради успіху; 3) орієнтація на майбутнє [11].

Як важливий фактор упровадження інновацій розглядають феномен соціального оптимізму особистості [12]. Така увага до оптимізму пов'язана з тим, що багато соціальних та економічних процесів потребують чималого терміну здійснення: повна завершеність циклу впровадження інновації часто охоплює чималий період людського життя, тому стратегічний оптимізм може бути основою тривалих перспектив планування та інноваційної активності суспільства. І навпаки: песимістичні очікування людей щодо нововведень можуть ставати перешкодою для розвитку в економічній та соціальній сферах; люди поводяться пасивно, уникають ризиків, відступають перед труднощами, виявляють байдужість замість ініціативи. Утім, надмірний оптимізм, переоцінка власних можливостей можуть викликати недооцінку ризиків у впровадженні інновацій, що часто призводить до катастрофічних наслідків.

Феномен соціального оптимізму наразі не досить чітко визначений щодо його місця в структурі психіки (оптимізм можуть відносити і

до емоційно-вольової сфери, і до когнітивної). Так само різняться думки і з приводу того, до якого типу психічних явищ його віднести – станів, емоцій, почуттів, оцінок, очікувань тощо. Тому постає проблема виявлення найбільш сприятливого рівня оптимізму для ефективної інноваційної активності особистості.

Перші філософські пошуки в цій галузі спрямовувалися на виявлення зв'язку оптимізму і песимізму зі світоглядом. Пов'язування оптимізму з діями людини – також відлуння філософської традиції. Оптимізм передбачав активну реалізацію своєї позиції, тому що недосконалі речі потрібно було привести до ладу. Джерело оптимізму вбачали передусім у самій людині. Саме філософія і почала пов'язувати оптимізм із психікою людини, насамперед з емоціями.

Оптимізм за своєю суттю – складноорганізований феномен, який надзвичайно різноманітно проявляється в життєвих ситуаціях. З одного боку, оптимізм пов'язують з ознаками досить високої міри узагальнення: щастям, гумором, настроєм; з другого – психологічний зміст низки компонентів має сфери перетину: наприклад, упевненість у собі, психологічне здоров'я.

У сучасній зарубіжній літературі можна виокремити два основні підходи до вивчення оптимізму і песимізму: дослідження диспозиційного оптимізму (Ч. Карвер, М. Шейер та ін.) і дослідження оптимізму як атрибутивного стилю (М. Селігман, К. Петерсон та ін.). Ці підходи мають досить багато спільних положень, що відображають близькі теоретико-методологічні основи і які можна розглядати з позицій позитивної психології як споріднені та взаємодоповнювальні напрями [13; 14]. Спільною для обох підходів є ідея, що очікування людини суттєво визначають її поведінку. У кожному із цих підходів оптимізм розглядається як очікування позитивного результату, а песимізм – негативного. Відмінність полягає в тому, за допомогою яких змінних вимірюється оптимізм – за допомогою атрибутів, що передують очікуванням, які лежать в їхній основі (М. Селігман), чи безпосередньо за допомогою очікувань (Ч. Карвер і М. Шейер). Та незалежно від методологічних засад розгляду оптимізму він завжди постає як відносно стабільний, постійний особистісний конструкт, про що свідчать численні дані, отримані за допомогою різноманітних методик.

Українські соціологи традиційно розглядають оптимізм, соціальний оптимізм як показник самопочуття суспільства. У ситуації масштабних соціально-економічних змін адаптаційний потенціал індивіда пропорційний величині його соціального оптимізму. Слід пам'ятати про те, що оптимізм і песимізм являють собою очікування, спрямовані в майбутнє, а не задоволеність сьогоденням. Звідси зрозуміло, що сприятливе соціально-економічне середовище може посилювати

суб'єктивну задоволеність і відчуття щастя зараз, тоді як ставлення до майбутнього може і не мати з цією ситуацією однозначного зв'язку.

Чимало дослідників наголошують на тому, що оптимізм особистості спрямований на прийняття навколишнього світу й активну трансформацію негативного в позитивне, що підвищує активність особистості [15–17]. Е. Усланер, наприклад, наголошує на тому, що оптимізм є одним із найважливіших чинників активності особистості. Вплив оптимізму на активність може бути прямим, безпосереднім: віра в те, що майбутнє можна змінити на краще, змушує людину бути активною. Тобто наявність відчуття контролю над ситуацією сприяє виникненню в людини думки про те, що цю ситуацію вона може змінити на краще, і це, відповідно, мотивує її до активних дій. На думку Усланера, зв'язок активності та оптимізму може опосередковуватися довірою до інших людей. Довіряючи іншим, людина більш схильна до налагодження соціальних контактів і, як наслідок, до активності в соціальній сфері

Дослідження І. І. Семків показують, що оптимізм є чинником активності лише в контексті певних видів активності, але не у всіх її проявах [18]. Виявилось, що довіра часто буває опосередкованим чинником у зв'язку між оптимізмом і соціальною активністю. Але цей зв'язок не завжди позитивний. Як з'ясувалося, високий оптимізм впливає на довіру до знайомих, що також сприяє виявам соціальної активності. До речі, почуття оптимізму визначає недовіру до урядових інституцій, і це змушує людину бути більш активною.

Зроблений нами огляд засвідчив, що й оптимізм, й інноваційна активність мають у своїй феноменології схожі риси: зокрема, найважливішими з-поміж них слід вважати схильність до ризику та спрямованість у майбутнє. Цей зв'язок ми хотіли б перевірити емпірично, тому що все-таки більшість праць, присвячених ролі оптимізму в інноваційній активності, мають декларативний характер. Ще однією проблемою, на яку ми хотіли б звернути увагу, є зв'язок між поняттями оптимізму та соціального оптимізму. Наразі пропонуємо розглядати їх як синоніми, а проте вважаємо, що потрібно детальніше дослідити цю пару понять.

Нагадаємо, що термін “соціальний оптимізм” у радянській науці традиційно використовували з ідеологічним забарвленням; ішлося про ознаку соціалістичного суспільства, громадяни якого з оптимізмом дивилися в майбутнє. Буржуазні суспільства в цій парадигмі радянські дослідники розглядали як суспільства соціального песимізму [19]. Сьогодні поняття соціального оптимізму побутує передусім у соціологічних та економічних дослідженнях; психологія, власне кажучи, позбулася цього терміна. У термінології ж іноземної психології поняття

соціального оптимізму практично не використовується. Деяку плутанину, однак, вносить звернення до цього терміна в ненауковому дискурсі.

Щоб виявити можливі зв'язки між інноваційністю та оптимістичністю, ми провели *дослідження пошукового характеру*. Вибірку склала 191 особа. Це студенти віком від 16 до 21 року (чоловіки становили 40%, жінки – 60%).

До опитувальника було включено 123 твердження. Вимірювалася ступінь згоди чи незгоди респондента із твердженням за 5-бальною порядковою шкалою (від “однозначно так” до “однозначно ні”). Використовувалися запитання з відомих методик дослідження, також були сформульовані власні запитання.

Щодо особистісних рис, пов'язаних з інноваційністю, то на цій вибірці за результатами одномірних розподілів простежується чітка вираженість відповідних психологічних рис особистості. Розподіл відповідей на судження щодо оптимізму демонструє більш строкату картину. Зауважено певні суперечності в деяких відповідях, до того ж різняться оцінки абстрактного майбутнього і конкретних його проявів, різний ступінь оптимізму щодо різних сфер суспільного життя.

На основі факторного аналізу суджень щодо інновативності було виокремлено два основні фактори. Перший (33% дисперсії) досить чітко відображає когнітивний аспект інноваційної активності. Він охоплює судження, пов'язані передусім із дослідницькою та винахідницькою діяльністю, генеруванням нових ідей. Другий фактор (11% дисперсії) можна означити як інноваційну підприємливість, яка не така інтелектуальна, як у першому факторі, але наполеглива і діяльна у просуванні нововведень.

Факторизація суджень щодо оптимізму дала змогу виділити лише один добре виражений фактор, який описує 33% дисперсії. Показники кореляцій окремих суджень із цим фактором дають підстави назвати його фактором особистісного оптимізму. Найбільші значення навантажень (на рівні 0,7-0,8) мають судження, які стосуються позитивних очікувань щодо власного майбутнього респондента. Хочемо також звернути увагу і на те, що за цими судженнями стоять твердження, які стосуються очікувань з приводу процесів суспільного характеру (на рівні навантажень 0,4-0,5). Це наводить на думку про необхідність подальшого дослідження відмінностей між особистісним і соціальним оптимізмом. За результатами проведеного пілотного дослідження ми плануємо відібрати твердження для створення більш компактною методики вивчення зв'язків між соціальним оптимізмом та інноваційною активністю.

Висновки. Проведений нами теоретичний аналіз зв'язків між інноваційною активністю і соціальним оптимізмом дав змогу окреслити напрями пошуку їхніх можливих точок перетину. Зазначимо, поперше, що традиція дослідження оптимізму і психологічних чинників інноваційної активності виділяє подібні до цих основних понять супутні феномени. Тож можемо припустити, що безпосередній пошук таких зв'язків має чималий евристичний потенціал. Такого роду емпіричних досліджень на цей час явно недостатньо. По-друге, оптимізм традиційно вважають чинником, що спонукає особистість до діяльності, підвищує рівень її активності, хоч сучасні дослідження і показують неоднозначний вплив оптимізму на активність у різних сферах.

Перспективним вважаємо пошук такого рівня індивідуально-соціального оптимізму, який найбільшою мірою сприяв би інноваційній активності особистості.

Література

1. Семикіна М. В. Інноваційна праця в конкурентному середовищі: загальна методологія, мотиваційні основи регулювання: [монографія] / М. В. Семикіна, Л. А. Коваль. – Кіровоград: Степ, 2002. – 212 с.
2. Слостенин В. А. Педагогика: Инновационная деятельность / В. А. Слостенин, Л. С. Подымова. – М.: Магистр, 2007. – 221 с.
3. Ігнатівич О. М. Психологічні основи розвитку фахової інноваційної культури педагогічних працівників: монографія / О. М. Ігнатівич; АПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. – К.: Центр навч. л-ри, 2009. – 288 с.
4. Безлепкин М. Н. Влияние организационной культуры на инновационную активность персонала: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. социол. наук: спец. 22.00.08 “Социология управления” / М. Н. Безлепкин; С.-Петербур. гос. инженер.-эконом. ун-т. – СПб., 2008. – 20 с.
5. Яковенко М. Формування інноваційної активності студентства (прикладний аспект) / Марина Яковенко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – № 1. – С. 153–166.
6. Сергійчук Г. В. Огляд методик вивчення інноваційної активності особистості, інноваційної культури та образу інновації / П. Д. Фролов, Г. В. Сергійчук, Т. Г. Хлаповська / Модернізаційні процеси в освіті та суспільстві: психотехнології супроводу: [кол. моногр.] / за ред. П. Д. Фролова; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т соц. та політ. психології. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. – С. 159–173.
7. Журавлев А. Л. Социальная психология личности и малых групп: некоторые итоги исследования / А. Л. Журавлев // Психологический журнал. – 1993. – Т. 14, № 4. – С. 4–15.
8. Лушин П. В. Психология личностного изменения / П. В. Лушин. – Кіровоград: [б.и.], 2002. – 352 с.
9. Merrill P. Innovation Generation: Creating an Innovation Process and an Innovative Culture / Peter Merrill. – Milwaukee: ASQ Quality Press, 2008. – 218 p.

10. Власенко Ю. О. Психологічний аналіз інноваційного потенціалу особистості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.01 “Загальна психологія, історія психології” / Ю. О. Власенко ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – О., 2003. – 19 с.
11. Лебедева Н. М. Методика исследования отношения личности к инновациям / Н. М. Лебедева, А. Н. Татарко // Альманах современной науки и образования. – Тамбов : Грамота, 2009. – № 4. – Ч. 2. – С. 89–96.
12. Гордеева Т. О. Оптимистическое мышление личности как составляющая личностного потенциала / Т. О. Гордеева // Психологическая диагностика. – 2007. – № 1. – С. 32–65.
13. Carver C. S. Attention and Self-regulation: A Control Theory Approach to Human Behavior / Charles S. Carver, Michael F. Scheier. – London : Springer, 1981. – 403 p.
14. Seligman M.E. P. Learned Optimism: How to Change Your Mind and Your Life/ Martin E. P. Seligman. – New York : Pocket Books, 1998. – 319 p.
15. Варій М. Й. Психічне здоров'я людей сучасного суспільства та його критерії / М. Й. Варій // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: психологічна : збірник / Львів. держ. ун-т внутр. справ. – Львів, 2008. – Вип. 1. – С. 3–15.
16. Муздыбаев К. Оптимизм и пессимизм личности (опыт социолого-психологического исследования) / К. Муздыбаев // Социологические исследования. – 2003. – № 12. – С. 87–96.
17. Uslander E. M. Social Capital, Television, and the “Mean World”: Trust, Optimism, and Civic Participation / Eric M. Uslander // Political Psychology. – 1998. – Vol. 19. – № 3. – P. 441–467.
18. Семків І. І. Зв'язок оптимізму та довіри як чинників соціальної активності студентської молоді / І. І. Семків // Актуальні проблеми психології: Психологічна теорія і технологія навчання / за ред. С. Д. Максименка, М. Л. Смульсон. – К., 2009. – Т. 8. – Вип. 6. – С. 241–250.
19. Попов С. И. Социализм и оптимизм / С. И. Попов. – М. : Политиздат, 1981. – 304 с.

Reference

1. Semykina, M. V. and Koval, L. A. (2002). *Innovatsiina pratsia v konkurentnomu seredovyshchi: zahalna metodolohiia, motyvatsiini osnovy rehuliuivannia* [Innovative work in a competitive environment: general methodological motivational bases of regulation]. Kirovohrad: Step Publ. (ukr).
2. Slastenin, V. A. and Podymova, L. S. (2007). *Pedagogika: Innovatsionnaya deyatel'nost* [Pedagogy: innovate activities]. Moscow: Magistr Publ. (rus).
3. Ihnatovych, O. M. (2009). *Psykhologichni osnovy rozvytku fakhovoi innovatsiinoi kultury pedahohichnykh pratsivnykiv* [Psychological bases of professional innovative culture of educators]. Kyiv: Center of Educational literature (ukr).
4. Bezlepkin, M. N. (2008). Effect of organizational culture on innovation activity staff. Abstract of Ph. D. dissertation. Sankt-Petersburg State Engineering-economic University, St. Petersburg, Russian.

5. Yakovenko, M. L. (2002). *Formuvannia innovatsiinoi aktyvnosti studentstva (pykladnyi aspekt)* [Formation of innovative activity of students (applied aspect)]. *Sotsiologhiia: teoriia, metody, marketynh*, 1, 153–166 (ukr).
6. Serhiichuk, H. V., Frolov, P. D. and Khlapovska, T. H. (2013). Ohliad metodyk vyvchennia innovatsiinoi aktyvnosti osobystosti, innovatsiinoi kultury ta obrazu *innovatsii* [Review of methods of studying individual innovative activity, innovation culture and image of innovation]. In Frolov, P. D. (ed.). *Modernizatsiini protsesy v suspilstvi ta osviti: psykhotekhnologii suprovody* [Modernization processes in education and society: Psychological technologies of support] (pp. 153–176). Kirovohrad: Imex-LTD Publ. (ukr).
7. Zhuravliov, A. L. (1993). Sotsialnaya psihologiya lichnosti i malyh grupp: nekotorye itogi issledovaniya [Social psychology of personality and small groups: some results of the research]. *Psikhologicheskii zhurnal* [Psychological Journal], vol. 14, no. 4, pp.4–15 (rus).
8. Lushin, P. V. (2002). *Psikhologiya lichnostnyh izmeneniy* [Psychology of personality changes]. Kirovohrad (rus).
9. Merrill, P. (2008). *Innovation Generation: Creating an Innovation Process and an Innovative Culture*. Milwaukee, ASQ Quality Press.
10. Vlasenko, Y. O. (2003). Psychological analysis of the innovation potential of the personality. Abstract of Ph. D. dissertation, Odesa National University, Odesa, Ukraine.
11. Lebedeva, N. M. and Tatarko, A. N. (2009). Metodika issledovaniya otnosheniya lichnosti k innovatsiyam [Method for studying the personal attitude to innovations]. *Almanah sovremennoy nauki i obrazovaniya* [Almanac of Modern science and education], vol. 2, no. 4, pp. 89–96 (rus).
12. Gordeyeva, T. O. (2007). Optimisticheskoe myshlenie lichnosti kak sostavlyayushchaya lichnostnogo potentsiala [Optimistic thinking of personality as a component of personal potential]. *Psikhologicheskaya diagnostika* [Psychological Diagnostics], no. 1, pp 32–65 (rus).
13. Carver, C. S. and Scheier, M. F. (1981). *Attention and Self-regulation: A Control Theory Approach to Human Behavior*. London: Springer.
14. Seligman, M. E. P. (1998). *Learned Optimism: How to Change Your Mind and Your Life*. New York: Pocket Books.
15. Varii, M. Yo. (2008). Psykhichne zdorovia liudei suchasnoho suspilstva ta yoho kryterii [Mental health of people in modern society and its criteria]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Seriya: psikhologichna* [Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs. Psychological Series], issue 1, pp. 3–15 (ukr).
16. Muzdybaev, K. (2003). Optimizm i pessimizm lichnosti (opyt sotsiologopsihologicheskogo issledovaniya) [Pessimism and optimism of personality (Experience of Sociological psychological Studies)]. *Sotsiologicheskije issledovaniya* [Sociological researches], no. 12, pp. 87–96 (rus).
17. Uslander, E. M. (1998). Social Capital, Television, and the “Mean World”: Trust, Optimism, and Civic Participation. *Political Psychology*, vol. 19, no. 3, pp. 441–467.
18. Semkiv, I. I. (2009). Zviazok optymizmu ta doviry yak chynnykiv sotsialnoi aktyvnosti studentskoi molodi [Relations between optimism and confidence as

factors of college youth social activity]. *Aktualni problemy psykholohii: psykholohichna teoriia i tekhnolohiia navchannia* [Actual problems of psychology: Psychological theory and learning technology], vol. 8, issue 6, pp. 241–150 (ukr).

19. Popov, S. I. (1981). *Sotsializm i optimizm* [Socialism and optimism]. Moscow: Politizdat Publ. (rus).

Сергийчук Г. В. Инновационная активность и социальный оптимизм: поиск точек пересечения

Статья имеет поисковый характер и посвящена выявлению взаимосвязей между инновационной активностью и социальным оптимизмом. Задачей общего характера был поиск таких социально-психологических факторов, которые бы способствовали конструктивной инновационной активности личности. Рассмотрены подходы к определению инновационной активности личности, сделан обзор исследований социально-психологических факторов инновационной активности. Индивидуальный/социальный оптимизм личности предлагается рассматривать как важный фактор ее инновационной активности. Отмечается преимущественно декларативный характер рассмотрения этого фактора. Указывается на проблему выявления наиболее благоприятного уровня оптимизма для эффективной инновационной активности личности. Сделан вывод, что оптимизм и инновационная активность имеют в своей феноменологии сходные черты, в частности склонность к риску и направленность в будущее. В ходе проведенного пилотного исследования зафиксирована существенная разница между индивидуальным и социальным оптимизмом личности.

Ключевые слова: инновационная активность, психология инноваций, оптимизм, социальный оптимизм.

Sergiihuk H. V. Innovational activity and social optimism: searching for intersections

The article is devoted to revealing the relationships between innovation activity and social optimism. The main task was to find such social and psychological factors that contribute to constructive innovation activity of the individual. The approaches to the definition of individual's innovation activity are revealed, the review of studies of social and psychological factors of innovation activity is done. Individual social optimism personality is regarded as an important factor of a person's innovative activity, which is studied declaratively. Attention is paid to the problem of identifying the most conducive level of optimism for effective individual's innovation activity. It is concluded that optimism and innovation activity in their phenomenology have similar features, including risk appetite and focus on the future. In the course of the pilot study a significant difference between individual and social optimistic personality is defined.

Key words: innovation activity, the psychology of innovation, optimism, social optimism.

© Сергийчук Г. В.